

— Nem tudtam ezt. Nem akartalak felzaklatni — ölelte át Vilmos vállát Jóska.

A hadnagy is tett egy-két bizonytalan lépést Vilmos felé. Valamiképpen engesztelni szeretne volna, amiért kérdéseivel meggyötörte.

— Faggatnom kellett magát, fiatalember! Tudtam arról, amit elmondott. Azért jöttem vissza ide... Mondták mások is. Írták az újságok. Én egy szemtanúval akartam beszélni. Hátha mégsem igaz... Mégsem úgy igaz... Átok ül rajtam!

— Túlságosan ég még bennem az igazság, hogy hazudhattam volna magának, hadnagy úr.

— Nem is ezt kívántam. A hazugság semmire sem orvosság. Sokáig el sem takarhat semmit. Az igazság adhatja vissza a nyugalمامat. Egyszer talán... Csak az igazság.

Magába ereszkedett. Kifogytunk a szóból mi is körülötte. A sajnálkozás, a vigasztalás tettetés lett volna részünkről, ez a férfi nem is kívánt tőlünk efféléit. Elnyűtt vonásai, kicsit görnyedt háta ellenére egyszerre nagyon fiatalnak láttam. Nem életkora szerint, hanem bátorsága alapján. Ilyen a férfias szembenézés sorssal, átokkal, igazsággal?

Kolozsvár krónikása

BÁLINT TIBOR ÖTVENÉVES

Bálint Tibor Kolozsvár írója és krónikása: egész munkássága ennek a városnak a hagyományaiban és életében vert gyökeret. Igaz, sohasem törekedett arra, hogy szülővárosának képét a közkeletű metszetek és képeslapok módjára örökítse meg. Művei nem ábrázolják a történelmi Kolozsvár építészeti kultúráját, gazdag történelmi múltját, regényeinek topográfiai rendszerében nem kap szerepet a Szent Mihály-templom, Mátyás király szülőháza és a Bethlen-bástya, mégcsak a régi Hunyadi téri színház vagy a Szamos menti Sétatér sem. Az ő hősei a Fellegvár oldalában kanyargó kis utcácskákban élnek, s a Zokogó Majomhoz címzett kocsmában gyülekeznek, hogy megbeszéljék a világ dolgait. Ez a Kolozsvár talán nem kelt olyan elégikus történelmi emlékeket, mint a régi városközpont gótikus, reneszánsz és barokk épületeinek együttese, ám tagadhatatlanul ez is Erdély fővárosához tartozik: a kolozsvári külváros magyar népi élete az, amelyet Bálint Tibor számunkra bemutatót. Ez sem volt ismeretlen világ az erdélyi magyar irodalom hazai olvasói előtt, Nagy István elbeszélései és önéletrajzi regényei is azt a népi életet ábrázolták, amely a „Boldog utcán túl” s a Sáncaján található.

Maga Bálint Tibor is ebből a külvárosi környezetből származik, annak idején a kolozsvári református kollégium diákjainak áldozatos összefogása tette lehetővé, hogy a tehetséges munkásgyerek beülhessen a gimnázium padjába. 1953-ban tett érettségét, az irodalom érdekelte, újságíró-gyakornoknak állt: először a kolozsvári Igazságnál, majd a Falvak Dolgozó Népénél, az Ifjúmunkásnál dolgozott, 1967 óta — Kányádi Sándor és Fodor Sándor társaságában — a Napsugár című gyermeklap szerkesztője. Elbeszélésekkel és karcolatokkal tűnt fel, ezekből 1963-ban — Bajor Andor bevezetőjével — *Csendes utca* címmel adott ki kötetet. Első könyve a nagy hírű Forrás-sorozatban jelent meg: Veress Zoltánnal, Szilágyi Istvánnal és Pusztai Jánossal együtt azóta is úgy tartjuk számon, mint az erdélyi magyar elbeszélő iro-

dalom egyik megújítóját, aki az ötvenes évek sematizmussal terhelt irodalma után a hiteles valóságábrázolásnak és a személyes hangú, érzékeny előadásmódnak szerzett érvényt.

A *Csendes utca*, majd az *Angyaljárás a lépcsőházban* (1966), a *Császár és kalaposinas* (1971), a *Nekem már fáj az utazás* (1973) és *Mennyei romok* (1979) című kötetek elbeszélései személyes érzékenységgel számoltak be az író ifjúságának emlékeiről s adtak képet a kolozsvári magyar külváros mozgalmas életéről. Bálint Tibor a magyar „városi” novella nagy hagyományaihoz csatlakozott, mestereit Krúdy Gyulában, Kosztolányi Dezsőben, Gelléri Andor Endrében találta meg. A dolgozó kisember vágyait és gondjait mutatta be, mély részvétellel hajlott hőseinek kisiklott emberi sorsa fölé, nemegyszer groteszk eszközökkel, szelíd iróniával ábrázolta naiv terveiket, szomorú kapkodásukat. A birtokba vett társadalmi tapasztalat s a minden ízében jól ismert emberi világ alapozta meg legnagyobb írói vállalkozását, az 1969-ben (majd még több kiadásban, román, német és lengyel fordításban is) megjelent *Zokogó majom* című társadalmi regényt. (A budapesti televízióban játszott folytatásos adaptáció, sajnos, nem tudott igazi képet adni e regény értékeiről.)

A *Zokogó majom* szociografikus, egyszersmind költői eszközökkel mutatja be a kolozsvári külváros lakóinak életét, amint az író maga mondja, „egy élhetetlen család kálváriáját”. A féligmeddig lumpenproletár környezetben és sorban élő Vincze család a társadalmi és történelmi lét peremén éli át az idők változásait. A regény egy negyedszázad eseményeit fogja át: a második világháború kitérésétől Sztálin haláláig. „Nevelődési” regény, arról szól, hogy a Vincze család fia, Kálmán miként emelkedik ki a külvárosi környezetből, s miként készül meghódítani a műveltség értékeit. Kálmán rokonszenves regényhős, az ábrázolását átszövő személyesség arra utal, hogy alakjában részben az író alakmására ismerhetünk. A mozgalmas regény főszereplője mégsem ő, inkább maga a külváros: a munkanélküliek, az apró szélhámosok valóságos serege, amely lépten-nyomon keresztezi Kálmán útját. A *Zokogó majom* valójában a szociográfiai metszet igényével készült, ez okozza azt, hogy légiónyi szereplőt vonultat fel, s ez az igény alakította ki azt a széles sodrású elbeszélő módszert is, amely oly természetesen képes vegyíteni a realista hagyományokat és a modern dokumentarista eljárásokat.

A *Zokogó majom* valóságábrázoló igénye és realista elbeszélőtechnikája mellett szokatlanak tetszenek Bálint Tibor fantasztikus elbeszélései. 1967-ben jelent meg *Önkéntes rózsák Sodomában* című kisregénye, és szinte mindegyik novelláskötetében találunk néhány elbeszélést, amely a jövőt fürkésző érdeklődés jegyében alakulva, a fantasztikum tükrében mutatja be az emberi társadalom, az emberi személyiség torzulásait. Bálint Tibornak ezek az írásai valójában „ellenutópiák”, arra figyelmeztetnek, hogy a modern civilizációs fejlődés veszélybe hozta a humánus, a kultúra nagy értékeit, s ha az emberiség nem oltalmazza kellőképpen ezeket az értékeket, a jövődő a sivár és elidegenedett gépiesség világát alakíthatja ki.

A kolozsvári író *Kenyér és gyertyaláng* című, 1975-ben megjelent kötete megint más írói arcot mutat: apró kritikai esszéikben (ahogy az író mondja: „arcképek a köröm hátán”), irodalmi karcolatokban, személyes vallomásokban ölt alakot Bálint Tibor irodalomszemlélete. Az író saját munkájának alapvető kérdéseivel vet számot, az irodalom társadalmi szerepét, erkölcsi küldetését körvonalazza. Meggyőződése szerint az irodalomnak a humánus őrzését és védelmét kell vállalnia, tájékozási pontokat kell megjelölnie, hogy a huszadik század labirintusában vándorló ember ne tévessze szem elől saját ideáljait. „Vannak napok — olvassuk *A révkalauz lámpása* című jegyzetben —, amikor bizakodva gondolom, hogy mégiscsak érdemes a hófehér papír fölött görnyedni, s hogy az író számot tarthat a világ érdeklődésére. Végső fokon talán még az sem közömbös, hogy mikor dolgozunk. A part felé közelgő hajósok például évtizedeken át Flaubert sápadtan izzó ablaka szerint tájékoztódtak éjszaka a tengeren, s nem volt az a révkalauz, aki az örökké virrasztó írónál biztosabban útbaigazította volna őket.” Ilyen égő lámpásokat gyűjt Kolozsvár krónikása: az ötvenéves Bálint Tibor is.

POMOGÁTS BÉLA